

Barczewko – historia ogniem pisana.

Średniowieczne zaginione miasto i urbanizacja Puszczy Galindzkiej.

Pompeje na Warmii ? Iławski Biskupin ? Polskie Carcassone ? Czy używając takich porównań nie popełniamy nadużycia wobec odbiorcy? Nie! Robimy to celowo starając się w ten sposób zwrócić uwagę na naukowy potencjał stanowisk nieznanymi, zapomnianymi lub niedocenianymi. Dziś wszyscy znają nazwę wsi Biskupin na Pałukach, dokąd w latach 30. XX w. został oddelegowany młody nauczyciel Walenty Szwajcer. Początkowo nie był szczęśliwy, marzył o podróżach i wielkim świecie. Wkrótce świat nauki pojawił się u niego za sprawą sensacyjnego znaleziska pradziejowej osady. Dla podkreślenia rangi odkrycia doniesienia prasowe z tamtego czasu pisały o polskich Pompejach.

Barczewko na Warmii, pierwotnie w Puszczy Galindzkiej, to wieś o średniowiecznym rodowodzie i historycznej nazwie - Alt Wartenburg. Pierwszy człon nazwy (niem. *Alt* - stary) zawiera informację, że miejscowość poprzedzała lokalizację dzisiejszego Barczewa (niem. *Wartenburg*). Warmia to jedno z terytoriów plemiennych nadbałtyckich Prusów. Po krzyżackiej krucjacie, staje się regionem o dużej autonomii, zarządzanym przez biskupów. Kraina o wyjątkowej historii związanej później z losami Rzeczypospolitej. Zachowana do dziś rezydencja książąt/biskupów w Lidzbarku nazywana była Wawelem północy.

W historii małej wsi, jakich wiele w tym regionie, nie byłoby nic nadzwyczajnego, gdyby nie tragedia z zamierzchłej przeszłości, która dziś „cieszy” archeologów. Jest to w mikro skali, przypadek pompejański, który ma znaczenie dla rozumienia procesu osadnictwa na prawie niemieckim w Europie środkowo-wschodniej. Kronikarz krzyżacki Piotr z Dusburga odnotował, że w roku 1325 biskup warmiński Eberhard z Nysy wybudował zamek Wartenberg. Był to czas budowania potęgi państwa Zakonu Krzyżackiego w Prusach oraz konfliktu z Litwinami. Ich odwetowe najazdy były niesłychanie okrutne. O tragedii, która przyniosła zagładę młodej osady informuje nieco późniejszy przekaz Wiganda z Marburga „*Roku 1354 Kiejstut, Olgierd z Bojarami spieszą do Wartenberga w ziemi Gunelauken, którą nieprzyjacielskim obyczajem ogniem niszczą i nikt z rąk ich nie uszedł*”. Do dziś na łące pozostało grodzisko zwane przez całe wieki „starym miastem”. Jest to szczególna kapsuła czasu z 1354 r. Relikty budynków i zabytki nietknięte nigdy ręką ludzką są zapisem dwóch dekad powstawania miasta, jego kultury materialnej i nagłego upadku w poł. XIV w. To jedyne zachowane cmentarzysko pierwszych osadników, ale także jak się okazało ofiar najazdu. W trakcie prac prowadzonych latem 2018 r. pod ruinami pogorzelniska odkryto szkielet kobiety leżącej na brzuchu, starającej się prawdopodobnie osłonić swoim ciałem dziecko. Czaszka kobiety była zwęglona.

Polsko-niemiecki projekt badań nieinwazyjnych realizowany w latach 2014/15; 2017/19, potwierdził przekazy kronikarskie. Unikatowy obiekt składa się z zachowanego układu przestrzennego planowanego miasta, cmentarzyska ludności napływowej, śląskiej (?), relikwów budynków o różnorodnej funkcji wraz z zawartością materialną pozostawioną w chwili najazdu. Stanowisko należy do grupy fenomenów tzw. zaginionych miast (Nieszawa, Stary Toruń, Starogród (Chełmno) czy Dzwonowo). Podobnie, jak tamte, zagrożony jest czynnikami naturalnymi, (niekontrolowane zadrzewienie) oraz antropogenicznymi (gospodarka, rabunek stanowisk detektorami metali).

Celem projektu jest podjęcie kompleksowych badań najstarszej fazy urbanizacji terytoriów puszczy Galindzkiej i osadnictwa historycznej Warmii, zadokumentowanie i zabezpieczenie relikwów Barczewka, poznanie układu przestrzennego rodzącego się miasta wraz z systemem fortyfikacji i infrastruktury gospodarczej (młynem), porównanie do innych obiektów np. (Stare Miasto Dąbrówno), a także poznanie zależności pomiędzy sytuacją osadników i pruskim zapleczem. Drogą do realizacji celów projektu jest:

- zbudowanie interdyscyplinarnego i międzynarodowego zespołu badawczego,
- wykonanie szerokopłaszczyznowych badań terenowych z udziałem międzynarodowej grupy studentów
- wykonanie analiz specjalistycznych, konserwacji zabytków i opracowanie dokumentacji
- wykonanie badań antropologicznych, przygotowanie podstaw do badań genetycznych i izotopowych
- przygotowanie bazy do publikacji monografii poprzez publikacje artykułów i uspołecznienie wyników badań